

**Міністерство освіти і науки України
Херсонський державний університет
Факультет економіки і менеджменту
Кафедра економіки та міжнародних економічних відносин**

**ТЕМАТИЧНО-ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК
З ДИСЦИПЛІНИ
«НАЦІОНАЛЬНІ МОДЕЛІ ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ»**

**для студентів спеціальності 051 Економіка,
ступеня вищої освіти «магістр»**

Херсон – 2019

УДК 330.342:006.034(038)

Т 32

Схвалила науково-методична рада Херсонського державного університету
(*протокол від «19» _____ 06 _____ 2019 року № 5*)

Рекомендовано до видання Вченою радою Херсонського державного університету
(*протокол від « 24» _06 _____ 2019 року № 12)*)

Укладачі:

Ушкаренко Юлія Вікторівна, доктор економічних наук, професор, завідувача кафедрою економіки та міжнародних економічних відносин Херсонського державного університету.

Чмут Анна Володимирівна, кандидат економічних наук, старший викладач кафедри економіки та міжнародних економічних відносин Херсонського державного університету.

Рецензенти:

Гончаренко Ірина Василівна – професор кафедри публічного управління та адміністрування і міжнародної економіки Маколаївського національного аграрного університету, доктор економічних наук, професор.

Мохненко Андрій Сергійович – завідувач кафедри фінансів, обліку та підприємництва Херсонського державного університету, доктор економічних наук, професор.

Т 32 Тематично-термінологічний словник з дисципліни «Національні моделі економічних систем» для студентів спеціальності 051 Економіка ступеня вищої освіти «магістр» [Текст] / Ю.В. Ушкаренко, А.В. Чмут. – Херсон: вид-во ФОП Вишемирський В. С., 2019. – 40 с.

ISBN 978-617-7783-40-3 (електронне видання)

У посібнику представлено у систематизованому вигляді за темами базова термінологія з дисципліни «Національні моделі економічних систем», яка може бути корисною при вивченні всього блоку економічних дисциплін.

Для студентів вищих навчальних закладів освіти.

Для студентів спеціальності 051 Економіка ступеня вищої освіти «магістр»

ISBN 978-617-7783-40-3 (електронне видання)

© Ушкаренко Ю.В., Чмут А.В., 2019

© ХДУ, 2019

© Вишемирський В.С., 2019

ЗМІСТ

	стр.
ВСТУП.....	4
Вказівки до користування словником.....	5
Змістовий модуль 1. Теоретико-організаційні засади типових національних моделей розвинутих країн світу.....	6
Тема 1. Національні економічні моделі: спільність та відмінності їх формування і розвитку.....	6
Тема 2. Базисні інститути і особливості економічної системи США.....	11
Тема 3. Японська модель національної економіки.....	17
Тема 4. Соціально-ринкова економіка Німеччини. Особливості шведської економічної системи.....	19
Змістовий модуль 2. Економічні системи країн з перехідною економікою нового типу.....	24
Тема 5. Інституціональні основи економічної системи КНР.....	24
Тема 6. Економічні системи постсоціалістичних країн Центральної та Східної Європи.....	28
Тема 7. Економічна система України та шляхи її вдосконалення.....	31
Тема 8. Глобалізація і функціонування національних моделей економічних систем.....	34
Список використаної літератури.....	38

ВСТУП

Обраний Україною курс на євроатлантичну інтеграцію, посилення ролі міжнародних зв'язків, особливо в економічній сфері, вимагають від сучасної повноцінно розвинутої людини економічних знань. Специфіка і особливості економічної системи конкретної держави залежить від домінуючої форми власності, комбінацій природно-ресурсних, техніко-технологічних, інституціональних, юридичних, морально-психологічних факторів, що закріплені в економічній національній доктрині. Саме вони формують національну модель економічної системи.

Необхідність підготовки словника, що має переважно довідниковий характер, зумовлена часом та об'єктивними умовами суспільного життя сьогодення. У словнику наведені найпоширеніші та найуживаніші терміни з економіки, а також подано їх тлумачення. Адже без знання сучасної економічної термінології, визначення основних її категорій та термінів неможливо стати активним та ефективним учасником сучасного ринку.

Дидактична цінність словника полягає в тому, що при роз'ясненні економічного змісту одного терміну, наводяться посилання й на інші терміни, що дозволяє ширше охопити тематичний зміст визначеного напрямку.

Словник можна використовувати при вивченні економічних дисциплін. Він стане в нагоді як студентам економічного бізнесового спрямування, так і усім іншим, що бажають розширити коло своїх теоретико-прикладних знань. Словник також не буде зайвим і при підготовці до екзаменів, заліків, контрольних, самостійних та практичних робіт, а також при закріпленні знань, отриманих у минулі періоди.

Вказівки до користування словником

Тематично-термінологічний словник з дисципліни «Національні моделі економічних систем» розрахований передусім для студентів, що здійснюють навчання за спеціальністю 051 Економіка ступеня вищої освіти «магістр», але може стати у нагоді й студентам інших спеціальностей університету при вивченні курсу «Економіка».

Словник побудований за тематичним принципом і вміщує значну кількість економічних термінів і термінологічних сполучень. Визначені терміни подаються не в алфавітному порядку, а в тій послідовності, яка визначається місцем поняття у відповідному розділі і темі. Це має сприяти цілісному, системному засвоєнню цих понять і стати основою підготовки спеціалістів економічного напрямку.

Змістовий модуль 1.

Теоретико-організаційні засади типових національних моделей розвинутих країн світу

Тема 1. Національні економічні моделі: спільність та відмінності їх формування і розвитку

Американська модель – це ліберальна ринкова модель, про яку заговорили у 90-х роках, коли лідерство в економічному зростанні перейшло до США; будується на системі сприяння усякому заохочуванню підприємницької активності, збагаченню найбільш активної частини населення, на стимулюванні розвитку нової техніки і технології, найбільш перспективних і ефективних виробництв; цю модель характеризують високий рівень продуктивності праці і масової орієнтації на досягнення особистого успіху; вважається найефективнішою.

Виробнично-економічні відносини – це відносини, що виникають між людьми з приводу виробництва, розподілу, обміну і споживання матеріальних благ.

Відкрита економіка – це система організації господарського життя, яка забезпечує максимально ефективно залучення національної економіки через відповідні організаційно-правові та фінансово-кредитні механізми у світові структури і взаємодію зі світовим співтовариством через вільний обмін товарами, капіталами, людьми, знаннями, технологіями на основі високого рівня міжнародного поділу праці та усупільнення виробництва, глобалізації продуктивних сил для національного та світового економічного прогресу.

Геополітичне положення країни – положення держави відносно інших держав з точки зору загальнополітичних, економічних та військово-стратегічних інтересів.

Господарський механізм – сукупність форм і методів управління та регулювання економічних процесів і дій господарських суб'єктів на основі використання економічних законів, економічних інструментів, правових норм та інституційних структур.

Економічні відносини – сукупність відносин між людьми у процесі виробництва матеріальних і духовних благ та їх привласнення в усіх сферах

суспільного відтворення (безпосередньому виробництві, розподілі, обміні та споживанні).

Економічна політика держави – це система соціально-економічних ідей та цілей розвитку країни, основні завдання, засоби їх досягнення, а також діяльність органів державної влади й управління щодо їх реалізації.

Економічна система – поняття, що відбиває закономірності розвитку людського суспільства загалом та окремих націй на певному рівні соціально-економічних відносин, що в ньому склалися з урахуванням найзагальніших для них характеристик; це свого роду теоретична модель, яка відображає найзагальніші закономірності еволюції економічної підсистеми людського суспільства чи окремих груп суспільств, окремих суспільств.

Закрита економіка (автаркія) – система замкнутого відтворення спільноти, яка характеризується мінімальною залежністю від зовнішнього середовища.

Змішана економіка – це така економічна система, в якій регулювання економічних процесів здійснюється як ринком, так і державою, без переважання одного з них.

Командно-адміністративна система – спосіб організації суспільних відносин, для якого характерні: суворий централізм господарського життя на базі державної власності; використання позаекономічних, ідеологічних методів управління; панування партійно-державної бюрократії за відсутності реальної свободи і справжньої демократії.

Модель визначають як формальну або неформальну структуру аналізу, яка прагне зберегти характеристики економічної системи, що дає змогу зрозуміти поведінкові, організаційні, соціально-економічні взаємозв'язки, які лежать в основі аналізованої системи.

Модель доіндустріальної економіки – заснована на натуральному господарстві й ручній праці, тут відсутнє масове виробництво і домінує сільське господарство.

Модель індустріальної економіки – формується в ситуації домінування сфер важкої промисловості і машинобудування в економіці країни.

Модель постіндустріальної економіки – характерна для економічно розвинених країн і охоплює лише 16% населення світу. Її характерними рисами виступають: інтенсивний тип відтворення, високий рівень наукоємності виробництва, ресурсозберігаючий тип технічного прогресу, збільшення питомої ваги сфери нематеріального виробництва, збільшення ролі висококваліфікованої праці, перш за все ролі науковців, зростання величини інвестицій в людський капітал, збільшення ролі соціального фактора в розвитку економіки.

Модель національної економіки – відбиває тенденції розвитку окремих господарських систем з урахуванням як загальноекономічних особливостей розвитку суспільства (економічна система), так і специфічних, притаманних лише даній господарській системі на певному етапі її еволюції.

Національна економіка – це сукупність економічних об'єктів (галузей, територій, населення, підприємств та ресурсів), які взаємопов'язані та взаємодіють між собою у сфері виробництва, обміну, розподілу та споживання, зумовлені особливостями економічного розвитку, спільністю території і тривалою історичною єдністю.

Національна модель ринкової економіки – система господарювання, що склалася у конкретній країні; відбиває тенденції розвитку окремих господарських систем з урахуванням як загальноекономічних особливостей розвитку суспільства (економічна система), так і специфічних, притаманних лише даній господарській системі на певному етапі її еволюції.

Неринкова економіка – базується на пануванні державної власності, одержавленні та монополізації народного господарства, централізованому директивному плануванні виробництва і розподілі ресурсів.

Олігархічна модель – модель, що полягає в ситуації підкорення інтересів держави вигодам фінансово-олігархічних груп, які панують в країні (моделі національних економік країн Латинської Америки).

Південнокорейська модель – модель, що поєднує план і ринок, тобто систему жорсткого державного планування і ринкового механізму.

Ринкова економіка – форма економічної організації, при якій координація дій здійснюється на основі взаємодії на ринках вільних приватних виробників і вільних індивідуальних споживачів.

Ринкова економічна модель – спрощене відображення реальності, певного економічного явища; в межах моделі робиться спроба описати всі сторони дійсності; умовний образ ринкової економіки, побудований з метою спрощення процесу його дослідження.

Ринкова система або система вільного, або чистого ринку – це така економічна система, в якій держава здійснює найменше регулювання економічних процесів, а вільна конкуренція та ринкове саморегулювання досягають найбільшого розповсюдження.

Розвиток національної економіки – це перехід з одного стану економіки до іншого зі зміною основних якісних параметрів.

Саксонська (німецька) модель – модель соціально ринкового господарювання, яка ґрунтується на наданні всім формам господарства (великим, середнім, дрібним) можливості стало розвиватися й успішно конкурувати між собою; особлива увага приділяється розвитку дрібних і середніх високотехнологічних підприємств, фермерських господарств; стимулювання конкуренції пов'язується зі створенням особливої інфраструктури, яка стримує негативний вплив ринку і капіталу, з формуванням багатопов'язаної інституціональної структури суб'єктів соціальної політики.

Світове господарство – це система взаємозв'язаних національних господарств, в основі якої – міжнародний поділ праці, різні економічні і політичні відносини; охоплює всі країни, звідси його неоднорідність і внутрішня суперечливість.

Система – множина взаємопов'язаних елементів, що утворюють єдине ціле, взаємодіють із середовищем та між собою, і мають мету.

Скандинавська модель (Швеція, Норвегія, Фінляндія) – колективістсько-універсалістська модель соціально-економічного розвитку на основі приватної власності і ринку; відрізняється сильною цілеспрямованою, більш відкритою і стійкою соціальною політикою; передбачає використання результатів приватнокапіталістичного підприємництва й економічного зростання на соціальне вирівнювання, а також установа вищої виробничої демократії.

Слов'янська модель – модель, за якої зберігається високий рівень державної власності навіть і після приватизації, особливо у важливих галузях народного господарства; малий і середній приватний бізнес дає порівняно невеликий вклад в економіку; зберігається тісний зв'язок політичної влади і власності; проходить постійний перерозподіл прав власності без участі економічних чинників.

Соціально-економічні відносини – виробничі відносини, або відносини економічної власності, які виникають між різними суб'єктами (окремими індивідами, промисловими, торговими компаніями, фінансово-кредитними інститутами, державою тощо) в процесі привласнення робочої сили, засобів виробництва, інтелектуальної власності, послуг та інших об'єктів власності в усіх сферах суспільного відтворення, їх теоретичним вираженням є такі категорії, як гроші, ціна, заробітна плата, прибуток тощо.

Соціально-економічна система являє собою взаємопов'язану цілісність об'єктів економічного і соціального призначення на даній території з урахуванням природно-ресурсної складової, яка призначена для виробництва матеріальних благ і надання послуг.

Сучасна ринкова економіка – складною системою господарювання, в якій тісно взаємодіють ринкові закономірності і численні регулюючі інститути, що постійно змінюються.

Традиційна економіка або натуральна організація суспільного виробництва – це нерозвинена економіка, в якій економічні суб'єкти зосереджені переважно на виробництві товарів для власного споживання, а економічні відносини та рішення регулюються традицією.

Японська модель – модель регульованого корпоративного капіталізму; будується на дуже високому рівні розвитку національної самосвідомості, переважанні інтересів нації над інтересами конкретної людини; держава забезпечує створення сприятливих умов для господарської діяльності, стимулює динамічний розвиток найбільш перспективних галузей економіки.

Тема 2. Базисні інститути і особливості економічної системи США

Адміністрація малого бізнесу США – провідний орган державної підтримки малого бізнесу.

Антистрівське законодавство США – важливий засіб підвищення ефективності розвитку економіки, створення умов, за яких єдиним законним способом витіснення одного конкурента іншим залишається залучення споживача якістю товарів, повним і відносно дешевим задоволенням його зростаючих потреб.

Базисні економічні інститути – обмежені певними рамками, правилами та нормами особливі соціальні відносини у сфері власності, влади, управління, праці, нагромадження та розподілу капіталу, споживання, розвитку економічної системи.

Валовий внутрішній продукт (ВВП) – це сукупність кінцевих продуктів, вироблених на території країни усіма підприємствами і домашніми господарствами, незалежно від їх національної та громадянської приналежності, що мають центр економічних інтересів на території даної країни, проводять виробничу діяльність і перебувають на її економічній території не менше року.

Валовий національний продукт (ВНП) – ринкова вартість кінцевих товарів і послуг, вироблених за рік резидентами країни як на її території, так і за її межами (в інших країнах). ВНП вимірює вартість продукції, виробленої факторами виробництва, що знаходяться у власності громадян даної країни, у тому числі на території інших країн.

Влада як базисний економічний інститут – включає всю систему владних відносин, які мають окреслену функціональну форму і здійснюються в правових рамках. *Види:* політична влада – це політичні відносини, породжені відмінністю соціально-структурних інтересів, які впливають із відносин власності на засоби виробництва, що зумовлює соціальні переваги й авторитет власника і приводить до створення суб'єкта й об'єкта влади, тобто до відносин панування та підлеглості; економічна влада – це суб'єктивно зумовлені матеріальними потребами життя суспільства відносини, в яких власник засобів виробництва підпорядковує своїм інтересам інших учасників виробництва, причому робить це, керуючись саме правом власника, що, звичайно, набуває і правового закріплення; духовна влада, з погляду владної організації, є

спрямуванням творчих сил народу на реалізацію суспільно значущих цінностей, зокрема національної ідеї; сімейна влада - це побудований на силі авторитету вплив одного або всіх членів сім'ї на сімейну життєдіяльність відповідно до власних можливостей та ідеалів, в основі яких лежать об'єктивовані суспільні потреби.

Власність як базисний економічний інститут визначає характер функціонування не лише соціально-економічних, а й організаційно-економічних відносин. Будь-які кардинальні зміни в економічних відносинах мають починатися з відповідних перетворень у відносинах власності. В аспекті матеріально-речового змісту власність можна представити як певну сукупність матеріальних благ, грошей, цінних паперів, засобів праці, предметів праці, предметів споживання, земельних ресурсів, послуг, нематеріальних активів. Об'єктами власності є також природні ресурси, територія, створений національний дохід, інформація та ін.

Гетерогенна структура державного сектора економіки – відображає не просте співіснування і паралельний розвиток державного й приватного господарств, а їхнє взаємопроникнення, взаємопереплетення, взаємоперехід одного типу господарства в інший.

Деінституціоналізація – процес руйнування інституціональних утворень, зміни соціальних правил, неприйняття інституціональних вимог щодо соціальної поведінки

Державна підтримка малого бізнесу – комплекс заходів держави, спрямованих на створення сприятливих умов підприємницької діяльності за допомогою податкової, фінансово-кредитної, інноваційної, кадрової політики тощо.

Ділові підприємства – основна складова приватного сектора економіки США, які можна поділити на три основні правові форми власності: одноособові володіння; партнерство – є природним розвитком одноособового володіння, формою, коли дві (чи більше) особи об'єднують свої фінансові ресурси, вміння вести діло, ризик і, зрозуміло, прибутки (чи збитки, іноді значні); корпорації – найдосконаліша форма організації підприємств, що існує переважно у вигляді відкритого акціонерного товариства, засновники якого формують акціонерний капітал шляхом об'єднання власних ресурсів через механізм випуску і продажу цінних паперів (передусім акцій), а співвласники несуть обмежену відповідальність. Це фірми, у яких можлива більш висока спеціалізація в управлінні (завдяки більшій чисельності учасників угоди), ніж в одноособових

володіннях. У США з боку держави здійснюється також контроль за діловою активністю. Важливу роль у цьому відіграє антитрестове законодавство: закони Шермана-Клептона, які забороняють створювати монополії та інші великі бізнесові об'єднання, що обмежують торгівлю між Штатами та іншими державами, а також забороняють використання антиконкурентних методів ведення підприємництва.

Домогосподарство – суб'єкт економіки, який складається з одного індивіда, що веде самостійне господарство або, частіше, групи людей, що живуть спільно і ведуть загальне господарство. Як правило, така група осіб об'єднана спорідненими або сімейними зв'язками.

Економічне зростання – збільшення обсягу виробленої продукції в порівнянні з минулим роком, збільшення її реальної (корегованої на інфляцію) вартості; це найважливіша макроекономічна категорія, яка є показником не лише абсолютного збільшення обсягів суспільного виробництва, але і здатності економічної системи задовольняти зростаючі потреби, підвищувати якість життя.

Економічні інститути – сукупність формальних і неформальних норм та правил, які регулюють поведінку людей в економічній сфері діяльності.

Економічний потенціал США – основна складова національного багатства країни, що включає всі елементи основного й оборотного капіталів і, зрозуміло, кадри працівників та вчених; відображає спроможність суспільства забезпечувати певний рівень виробництва й добробуту людей.

Змішана економіка – це економіка, у якій ряд рішень з розподілу ресурсів приймається приватними компаніями та господарствами, а деякі приймаються урядом країни, яка з'явилася у відповідь на недоліки ринкової системи.

Інвестиційний попит – це потреба підприємців, виражена в грошовій формі, в придбанні товарів інвестиційного призначення з метою отримання доходу.

Інституціоналізація – процес визначення та закріплення соціально-економічних норм, правил, статусів і ролей, зведення їх у систему, яка здатна діяти в напрямі задоволення певної суспільної потреби.

Інститут власності – пов'язаний з виробництвом та розподілом життєвих ресурсів; регулює поведінку і взаємодію соціальних суб'єктів суспільства у сфері виробництва, пов'язаний з оцінками значення праці, багатства, накопичення та ставленням членів суспільства до названих явищ.

Інститут управління – форма реалізації власності; перебуває у функціональному зв'язку з іншими економічними інститутами – власністю, владою та працею. Відповідно до поділу влади виокремлюють такі інститути державного управління: інститути законодавчої влади (парламент, референдум); інститути виконавчої влади (уряд, виконавчі органи влади на місцях); інститути судової влади (звичайні суди, надзвичайні суди, спеціальні суди, судова відповідальність, судовий контроль).

Інтенсивний тип економічного зростання (інтенсифікація виробництва) – процес суспільного виробництва, що ґрунтується на застосуванні передусім ефективніших елементів продуктивних сил та досконаліших форм розвитку (техніко-економічної, організаційно-економічної і суспільної).

Інформаційна економіка – характеристика сучасної економіки з погляду речового змісту, в якій відбувається поширення інформаційної технології у сфері матеріального і нематеріального виробництва, перетворення інформації на один із важливих факторів соціально-економічного прогресу суспільства та окремої особи.

Корпорація – форма організації підприємств, що існує переважно у вигляді відкритого акціонерного товариства, засновники якого формують акціонерний капітал шляхом об'єднання власних ресурсів через механізм випуску і продажу цінних паперів (передусім акцій), а співвласники несуть обмежену відповідальність; договірне об'єднання, створене на основі поєднання виробничих, наукових та комерційних інтересів, з делегуванням окремих повноважень централізованого регулювання діяльності кожного з учасників.

Лібералізм – філософська, політична та економічна теорія, а також ідеологія, яка виходить з положення про те, що індивідуальні свободи людини є правовим базисом суспільства та економічного ладу.

Ліберальна (американська) модель – це модель побудована на домінуванні різних форм приватної власності і їх взаємодії, на системі усілякого заохочення підприємницької діяльності, на досягненні приватного успіху "людини економічної". Ліберальна модель орієнтована на сильного виробника,

який не потребує державного втручання у свою діяльність. Завдання держави – створити ефективні правила економічної "гри", сприяти розвитку інноваційної діяльності й проводити дієву грошово-кредитну політику. Прикладом ліберальної моделі національної економіки є економіка США як величезна відкрита економіка із значною ємкістю національного ринку і висококонкурентними виробниками.

Мале підприємництво – це самостійна, систематична, ініціативна господарська діяльність малих підприємств та громадян-підприємців (фізичних осіб), яка проводиться на власний ризик з метою отримання прибутку.

Науково-технічний потенціал – сукупність усіх засобів науково-технічної діяльності та її ресурсів.

Науково-технічний прогрес (НТП) – безперервний взаємозумовлений процес розвитку науки і техніки; постійний процес створення нових і удосконалення застосовуваних технологій, засобів виробництва та кінцевої продукції з використанням досягнень науки.

Національне багатство – це сукупність вироблених і нагромаджених суспільством матеріальних й духовних благ, набутих протягом усього його існування, а також природний потенціал країни.

Національний дохід – визначається шляхом вилучення від суми чистого національного продукту непрямих податків.

Об'єкт влади – першоджерело, що володіє суверенітетом і делегує владу певним владним формуванням.

Одноосібне господарство – це така форма організації підприємства і підприємництва, коли вся власність належить одній особі, яка одноосібно управляє виробництвом і власністю, привласнює весь прибуток і несе особисту відповідальність за всі зобов'язання підприємства.

Організаційно-регламентуюча діяльність – поточна організаційна робота з вирішення повсякденних завдань, техніко-організаційного забезпечення функціонування різних ланок державного механізму.

Особистий дохід – утворюється в результаті відрахування з НД коштів на соціальне страхування, податку на прибуток корпорацій, у тому числі й на нерозподілені прибутки корпорацій, але з додаванням суми трансфертних платежів.

Партнерство – це форма організації бізнесу, за якої дві чи більше окремих юридичних або фізичних осіб вступають у ділові взаємовідносини.

Система національних рахунків – це система основних макроекономічних показників держави з урахуванням внеску у формування суспільного продукту усіх сфер суспільного виробництва.

Суб'єкт влади – це найчастіше безпосередній носій влади, який організовує поведінку об'єкта владними засобами відповідно до інтересів цього об'єкта.

Суспільний продукт – це узагальнюючий результат діяльності суб'єктів національного господарства; вся маса матеріальних і духовних благ, створених суспільством за певний проміжок часу (як правило, за рік).

Федеративна республіка – федерація держав з республіканською формою уряду.

Фермерське господарство – форма підприємницької діяльності громадян із створенням юридичної особи, які виявили бажання виробляти товарну сільськогосподарську продукцію, займатися її переробкою та реалізацією з метою отримання прибутку на земельних ділянках, наданих їм для ведення фермерського господарства, відповідно до закону.

Фінансово-кредитна підтримка – надання цільових субсидій прямих і гарантованих позик, дотацій, податкових пільг і кредитів, амортизаційних пільг тощо.

Фінансова система – це індикатор рівня участі держави в модифікованій ринковій економіці. Втручання держави в ринкову систему відбувається через застосування фіскальної та монетарної політики. Вона здійснюється через системи оподаткування, цільових виплат, замовлень на товари і послуги; контроль з боку Федерального резервного фонду за грошовою масою і процентними ставками. Податки в США служать двом цілям забезпечують

джерело надходжень для держави, використовуються для впливу на перерозподіл доходів.

Чистий валовий продукт – це частина валового національного продукту, яка може бути використана суспільством.

Тема 3. Японська модель національної економіки

Внутрішньогрупове пересування персоналу – відрядження співробітника в інший підрозділ корпорації для вирішення тих чи інших проблем.

Економіка добробуту – створення державою необхідних умов максимізації суспільного добробуту, дослідження умов та проблем досягнення оптимальних станів та правил, дотримання яких при прийнятті урядовцями рішень, дозволяють рухати суспільство в напрямку покращення суспільного добробуту.

Інтернаціоналізація господарського життя – об'єктивний економічний процес виникнення й розвитку зв'язків між національними господарствами різних країн, що охоплює всі сфери суспільного відтворення і конкретизується у процесі інтернаціоналізації продуктивних сил, техніко-економічних та виробничих відносин (відносин економічної власності).

Кейрецу – великі корпоративні конгломерати і холдинги Японії, спадкоємці більш старій формі корпоративної структури, дзайбацу, що залишилися фундаментально пов'язаними один з одним в економічний кластер.

Конкурентоздатність продукції – комплексна багатоаспектна характеристика, що відбиває здатність продукції протягом періоду її виробництва відповідати за якістю вимогам конкретного ринку (ринків), адаптуватися за співвідношенням якості й ціни до уподобань споживачів, забезпечувати вигоду виробникові при її реалізації.

Консерватизм – це політична ідеологія, яка орієнтується на збереження, підтримку існуючих форм економічного, соціального, політичного життя, традиційних духовних цінностей; для консерватизму характерні прихильність до усталених соціальних систем і норм, «скептичне» сприйняття ідей соціальної

рівності, неприйняття революцій та радикальних реформ, обстоювання еволюційного органічного, максимально повільного розвитку.

Міжнародні науково-технічні відносини – це відносини між суб'єктами світового господарства, пов'язані з розвитком і використанням світових досягнень науки та техніки.

Міжнародне науково-технічне співробітництво (МНТС) – це форма міжнародних економічних відносин, яка являє собою систему економічних зв'язків у сфері перетину науки, техніки, виробництва, послугової діяльності та торгівлі і існує на основі спільних, наперед вироблених та узгоджених намірів, які закріплені в міжнародних економічних договорах.

Промислово-фінансова група (ПФГ) – це велике угруповання підприємств, банків, інших юридичних осіб, які займаються виробничою, торговельною, фінансово-кредитною діяльністю; створюються, зазвичай, на міжгалузевих засадах, що дозволяє здійснювати спільні інвестиції у великі проекти.

Система довічного найму – щорічне автоматичне підвищення заробітку працівника протягом всієї його трудової діяльності, а також службове просування.

Система планування – цілеорієнтована множинна сукупність суб'єктів планування або процесів планування, між якими існують специфічні взаємозв'язки.

Система «рингисей» – особливість японської системи управління, що передбачає групове прийняття рішень.

Соціальна відповідальність бізнесу – відповідальне ставлення будь-якої компанії до свого продукту або послуги, до споживачів, працівників, партнерів; активна соціальна позиція компанії, що полягає в гармонійному співіснуванні, взаємодії та постійному діалозі із суспільством, участі у вирішенні найгостріших соціальних проблем; концепція, що заохочує компанії враховувати інтереси суспільства, беручи на себе відповідальність за вплив діяльності компанії на споживачів, стейкохолдерів, працівників, громади та довкілля в усіх аспектах своєї діяльності.

Соціальний захист – сукупність державних заходів і видатків бюджету, пов'язаних з наданням фінансової допомоги окремим верствам населення, які через незалежні від них причини не мають достатніх для самозабезпечення доходів.

Японське «економічне диво» – це перетворення, які відбулися у цій країні в галузі народного господарства і перетворили її за декілька десятиліть на найрозвиненішу країну світу.

Японська модель – модель регульованого корпоративного капіталізму – базується на досить сильній структурній політиці держави і активному використанні національних традицій в менеджменті. Для неї характерний: дуже високий рівень розвитку національної самосвідомості, переважання інтересів нації над інтересами конкретної людини. Корпоративні принципи, ідеї і символи панують як на мікроекономічному, так і макроекономічному рівнях. Держава визначає і створює сприятливі умови для господарської діяльності найбільш перспективних галузей економіки. Малий і середній бізнес спеціально не стимулюється, й перешкод для їх розвитку не робиться. Важливою передумовою економічного розвитку Японії став також менталітет нації, який забезпечив прийняття і реалізацію суспільством цілей і засобів реформування економіки. Дух сім'ї, об'єднання навколо "великої справи", концентрація на вирішенні актуальної проблеми – все це джерела, що дозволили досягти кардинальних змін в розвитку національної економіки Японії.

Тема 4. Соціально-ринкова економіка Німеччини. Особливості шведської економічної системи

Вільна конкуренція – стан ринкового середовища, за якого окремі суб'єкти економічних відносин не можуть справляти вирішального впливу на встановлення рівня ринкової ціни або на обсяги продажу чи виробництва продукції, тобто на визначення основних параметрів господарської системи, що функціонує на ринкових засадах.

Вирівнювання доходів – здійснюється через систему прогресивного оподаткування і трансфертних платежів (пенсії, стипендії, допомоги і т.п.); процес перерозподілу фінансових ресурсів на користь адміністративно-територіальних одиниць, які не мають достатньої власної дохідної бази.

Демократичний соціалізм – вид соціалізму, який підкреслює свою демократичність. Прихильники цієї ідеології вважають, що суспільна власність і контроль за засобами виробництва повинні комбінуватися з демократією.

Держава загального добробуту – це термін, яким узагальнено характеризують політику держави, що має на меті забезпечення надання низки таких основних послуг, як охорона здоров'я, належний рівень освіти (зазвичай безкоштовної) завдяки державному фінансуванню.

Державний сектор економіки – це комплекс господарських об'єктів, які повністю або частково належать центральним або місцевим органам державної влади і використовуються державою для виконання економічних, соціально-культурних та політичних функцій.

Економічна демократія – це система економічних відносин, головною метою якої є створення умов для вільної праці кожного, справедлива участь всіх в ухваленні і здійсненні рішень в галузі економіки, зростання добробуту і забезпечення високих стандартів якості життя.

Економічна рівновага – стан економіки, за якого досягаються стале зрівноважування та взаємне збалансування структур, що протистоять одна одній, – виробництво і споживання, попит і пропозиція, ресурси і потреби.

Експортна орієнтація – певна спрямованість дій на макроекономічному рівні, які передбачають підтримку потенційно конкурентоспроможних на міжнародних ринках галузей і конкретних підприємств, які у подальшій стратегічній перспективі будуть формувати конкурентні переваги національної економіки на міжнародному рівні і формувати структуру експорту країни.

Зайнятість населення – це діяльність, пов'язана з задоволенням особистих і суспільних потреб, яка, як правило, приносить дохід у вигляді заробітної плати, додаткових грошових допомог, натуральних виплат тощо.

Зовнішня торгівля – це специфічний сектор економіки окремої держави, суб'єктами якого сьогодні є підприємницькі структури, пов'язані з реалізацією товарів (послуг, ідей) на зарубіжних ринках і частини зарубіжного товару на національному ринку.

Інвестиції в людський капітал – це витрати коштів, часу і енергії для створення або збільшення людських продуктивних характеристик: здоров'я, знань, навичок, здібностей, мотивацій – заради підвищення ефективності їх використання та зростання доходів від економічної діяльності.

Концентрація виробництва – процес зростаючого зосередження працівників, засобів виробництва, наукових досліджень, інформаційних систем тощо на великих підприємствах, а отже, складніших техніко-економічних відносин.

Концентрація капіталу або накопичення капіталу – зосередження, нарощування капіталу завдяки об'єднанню капіталів різних власників, а також за рахунок перетворення прибутку на капітал (джерело майбутніх доходів).

Кооператив – юридична особа, утворена фізичними та/або юридичними особами, які добровільно об'єдналися на основі членства для ведення спільної господарської та іншої діяльності з метою задоволення своїх економічних, соціальних та інших потреб на засадах самоврядування.

Німецька (саксонська) модель – модель соціально-ринкового господарювання, як різновид моделі регульованої ринкової економіки - ґрунтується на наданні всім формам господарства (великим, середнім, дрібним) можливості стало розвиватися й успішно конкурувати між собою. Держава приділяє особливу увагу розвитку дрібних і середніх високотехнологічних підприємств, фермерських господарств. Для подолання негативного впливу ринку і капіталу створюється особлива інфраструктура, яка стимулює конкуренцію. Ця модель побудована на: соціальному захисті населення; запобіганні соціального напруження; активному перерозподілі доходів; виконанні значних соціальних програм. У результаті змінюється соціальна структура населення, збільшується частка середнього класу, який стає основним платником податків і фінансовою опорою держави.

Неолібералізм – напрям в економічній теорії, що базується на неокласичній методології і захищає принципи саморегулювання економіки, вільної конкуренції та економічної свободи. Ринок розглядається як ефективна система, що якнайбільше сприяє економічному зростанню і забезпечує пріоритетне становище суб'єктів економічної діяльності.

Ордолібералізм – німецький варіант соціал-лібералізму, який акцентує увагу на потребі у державі для досягнення вільним ринком найкращих результатів, наближених до теоретичного потенціалу.

Політика зайнятості – сукупність заходів прямого і непрямого впливу на соціально-економічний розвиток суспільства загалом і кожного з його членів зокрема.

Професійна спілка (профспілка) – добровільна неприбуткова громадська організація, галузева спілка, що об'єднує громадян, пов'язаних спільними інтересами за родом їхньої професійної (трудової) діяльності (навчання).

Парламентаризм – система політичної організації держави, за якої чітко розмежовані функції законодавчої та виконавчої влад за привілейованого становища парламенту.

Плюралізм економічної системи – наявність і взаємодія різних технологічних способів виробництва, типів і форм власності та господарських механізмів у межах національної економічної системи.

Повна зайнятість – стан економіки, за якого кількість вакансій відповідає чисельності безробітних або перевищує його, тобто такий стан, за якого немає незайнятих, які бажають працювати. Однак повна зайнятість не означає 100% зайнятості усіх працездатних чи навіть усіх, хто хоче працювати.

Приватна власність – одна з форм власності, яку розуміють як абсолютне, захищене законом право фізичної або юридичної особи, чи групи осіб на об'єкт власності: продукти праці, засоби виробництва, гроші та цінні папери, інше рухоме та нерухоме майно тощо.

Ринок праці – це система суспільних відносин, пов'язаних з купівлею і продажем трудових послуг працівників (послуг праці); сфера формування попиту і пропозиції на робочу силу.

Скандинавська модель (Швеція, Норвегія, Фінляндія) – модель соціально-економічного розвитку на основі приватної власності і ринку. За нею економіка має соціальний характер, який передбачає вирівнювання рівня життя населення. Держава активно втручається в економіку і встановлює високі ставки оподаткування. В шведській політиці явно виділяються два домінуючі фактори: повна зайнятість і вирівнювання прибутків, що і визначає засоби економічної політики. Активна політика на високорозвиненому ринку праці і винятково великий державний сектор (при цьому мається на увазі передусім сфера перерозподілу, а не державна власність) розглядаються як результати цієї політики. Інша характерна риса післявоєнної Швеції – специфіка відношень між працею і капіталом на ринку праці. Існування потужних організацій, профспілок і підприємців в якості головних діючих осіб, причому політика профспілок ґрунтується на принципах солідарності між різноманітними групами

працівників. Основною метою моделі, є повна зайнятість і вирівнювання прибутків.

Соціальне вирівнювання – політика перерозподілу доходів за допомогою високих податків, соціальні виплати непрацездатним і малозабезпеченим, надання пільг для нагромадження.

Соціальне страхування – це встановлена державою система права щодо надання соціальних послуг та матеріального забезпечення громадянам у разі хвороби, повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від громадянина причин, старості та в інших випадках, передбачених законом, за рахунок грошових коштів, що формуються шляхом сплати страхових внесків роботодавцями та найманими працівниками, а також бюджетних асигнувань у випадках, визначених законодавством.

Соціальна програма – комплекс узгоджених заходів, що спрямовані на вирішення комплексу соціальних проблем. Як правило, соціальний та соціально-економічний ефект соціальних програм виражається в підвищенні якості життя громадян і суспільства в цілому.

Соціальні гарантії – матеріальні і юридичні запоруки, які забезпечують реалізацію соціально-економічних і соціально-політичних прав членів суспільства. До основних соцгарантій належать право на працю, право на відпочинок, право на житло, право на освіту й меддопомогу тощо.

Соціально-орієнтована ринкова економіка — економічна система, організована на основі ринкової саморегуляції, при якій захист конкуренції та ринкові методи господарювання ефективно поєднуються з державним регулюванням національної економіки, з її соціальною спрямованістю.

Тарифна угода – це договір між представниками сторін переговорів з питань оплати праці та соціальних гарантій.

Функціональний соціалізм – поєднання приватних і суспільних засад економічного розвитку на функціональній основі; збереження основних засобів виробництва у приватному володінні за відторгнення від капіталу права розпорядження всіма доходами - значна частина доходу вилучається у бюджет з використанням на соціально-економічні потреби.

Змістовий модуль 2.

Економічні системи країн з перехідною економікою нового типу

Тема 5. Інституціональні основи економічної системи КНР

Аграрна політика держави – курс та система заходів, спрямованих на інтенсивний розвиток продуктивних сил села, вдосконалення або докорінну зміну існуючих там форм власності, на поліпшення умов життя й побуту його мешканців, на забезпечення сировиною промисловості та ін.; важливий складовий елемент соціально-економічної політики держави, що передбачає наукове обґрунтування стратегії і тактики розвитку аграрних відносин, економічне обґрунтування шляхів розвитку села.

Багатоукладна економіка – економіка, заснована на двох окремих економічних системах, що співіснують на одній географічній території.

Господарська самостійність – свобода господарських дій господарюючого суб'єкта з наданням йому відповідних повноважень для управління виробництвом.

Двоколійний перехід – основна стратегія Китаю при переході від жорсткого централізованого планового господарства до ринкової системи полягає в поступовій децентралізації прийняття важливих економічних рішень, включаючи лібералізацію державної і недержавної економіки. Завдяки проголошеному курсу було здійснено ряд розмежувань, зокрема: відокремлено право власності від права господарювання. Це означає, що засоби виробництва, які раніше належали державі, так і тепер їй належать, а права господарювання реформа надає підприємствам, які отримали самостійність; відокремлення державних функцій від функцій підприємств і перетворення останніх у самостійні суб'єкти ринкової економіки, які працюють на принципах чотирьох «С»: самогосподарювання; самоокупності; саморозвитку; самоконтролю. Китай перебуває на унікальному історичному етапі. Після десятиліть високошвидкісного зростання уряд почав фокусуватися на якісному зростанні. Ключовими елементами є підтримка зростання кредитування, активізація зусиль з відновлення рівноваги розподілу економічних ресурсів у країні, збільшення ролі ринкових сил, підтримка відкритості, модернізація і розширення політичних рамок.

Економічна відповідальність – система правил, встановлених державою для юридичних і фізичних осіб, органів державного управління та місцевого самоврядування з метою узгодження їх інтересів, у т.ч. і через відшкодування заподіяних збитків тощо за умов формування ринку, поглиблення процесу

роздержавлення економіки, розгортання приватизації і становлення на цій основі змішаної економіки.

Екстенсивне зростання – зростання, що здійснюється шляхом збільшення обсягів залучених до процесу виробництва ресурсів

Зовнішньоекономічна політика – це діяльність держави, спрямована на регулювання економічних відносин з іншими країнами, на забезпечення ефективного використання зовнішнього фактора у національній економіці.

Індустріалізація – історичний процес техніко-економічного переходу від аграрного до промислових способів суспільного виробництва, який проходить через машинну стадію виробництва товарів і послуг.

Країни з перехідною економікою – це угруповання держав, які перебувають у процесі реформування політичної та соціально-економічної структури, трансформації існуючих тут раніше адміністративно-командних економічних систем у ринкову економіку. Йдеться про країни так званого другого світу, тобто сукупність постсоціалістичних держав Центральної та Східної Європи і колишні радянські республіки. Основними моделями здійснення зазначених ринкових трансформацій є: модель "шокової терапії", або швидких радикальних реформ; "градуалістський підхід" – модель поступового, повільного або еволюційного реформування. Переважно радикальні методи реформування своєї економіки обрали Польща, меншою мірою Чехія, частково Естонія. Більшість держав Східної та Центральної Європи (Болгарія, Угорщина, Словаччина, Словенія, Румунія) та весь регіон СНД надали перевагу еволюційному характеру ринкових перетворень. У більшості країн Центральної і Східної Європи перетворення в економіці розпочалися з 1991 року. Було прийнято закони про приватизацію державної власності, про свободу підприємницької діяльності, нову податкову та банківську систему, унесено докорінні зміни в принципи ціноутворення, зовнішньоекономічної діяльності. Спочатку реформування економіки в країнах ЦСЄ базувалося в основному на реалізації концепції "шокової терапії", що передбачала швидке забезпечення фінансової стабілізації та лібералізацію цін, створення різноманіття форм власності, розширення прав економічних суб'єктів, відкриття внутрішнього ринку. Однак з часом з'ясувалося, що перехід до ринкових відносин вимагає більш тривалої і поступової трансформації всього комплексу макро- і мікроекономічних перетворень. Тому згодом ці країни перейшли до довгострокової стратегії економічних змін, які передбачали структурну перебудову, розвиток фінансових ринків, вирішення проблем зайнятості і соціального захисту прав людини.

Паритет купівельної спроможності (англ. purchasing power parity) – співвідношення двох або декількох грошових одиниць, валют різних країн, що встановлюється за їх купівельною спроможністю стосовно певного набору товарів і послуг.

Перехідна економіка – це особливий стан економічної системи на етапі її становлення (еволюції до зрілого врівноваженого стану) і реформування (еволюції до нової економічної системи, до нового врівноваженого стану). Головними напрямками змін перехідної економіки нового типу є: суверенізація національної економіки. У стратегічному плані вона означає вихід економіки на передові цивілізаційні рубежі, в тактичному – оформлення її кордонів, визначення реального стану і складу; роздержавлення і приватизація, формування економіки, в якій оптимально взаємодіють різноманітні форми власності та підприємництва; структурна перебудова економіки з метою досягнення домінування високотехнологічних виробництв, опанування постіндустріального, інноваційного типу економічного розвитку; становлення конкурентоспроможного національного товарного виробництва і на цій основі – цивілізованих ринкових відносин; перехід до переважно соціально-інтенсивного типу розширеного суспільного відтворення, досягнення та підтримка сталої та динамічної рівноваги національної економіки; гуманізація та соціалізація економічних процесів, яка загалом пов'язана з формуванням людини-особистості, пріоритетним розвитком соціальної сфери порівняно з матеріальною; екологізація економіки, поступовий вихід на рубежі простого і розширеного природно-екологічного відновлення; інституціоналізація як процес формування необхідних для економічних перетворень інститутів, перш за все, громадянського суспільства; лібералізація і демократизація економічного життя з метою створення сприятливих умов для ефективного вільного підприємництва і праці; регіоналізація та муніципалізація, як формування системи регіональних і муніципальних економічних утворень, що самофінансуються і являють собою невід'ємні складові національної економіки; поступове відкриття національної економіки, її органічне включення у процеси глобалізації, інтеграції та диференціації, розширення ефективних зовнішньоекономічних зв'язків; становлення сучасного типу триєдиного економічного регулювання.

Податкова система – це сукупність податків, зборів, інших обов'язкових платежів і внесків до бюджету і державних цільових фондів, які діють у встановленому законом порядку.

Прямі іноземні інвестиції – реальні інвестиції, які, на відміну від портфельних, не є чисто фінансовими актами, що виражені в національній валюті; здійснюються у підприємства, землю та інші капітальні товари;

забезпечують управлінський контроль над об'єктом, в який інвестовано капітал; різновид іноземних інвестицій, призначених для виробництва і забезпечення контролю над діяльністю підприємств завдяки володінню контрольним пакетом акцій.

Роздрібний товарооборот – це реалізація товарів населенню для особистого споживання в обмін на його грошові доходи, а також продаж товарів ринкового фонду організаціям і установам для колективного споживання та задоволення їх господарських потреб.

Соціалізм з китайською специфікою – назва офіційної ідеології комуністичної партії Китаю, основою якої є науковий соціалізм і економічна теорія, що характеризується наявністю значної ніші держави в економіці, одночасно з ознаками ринкової економіки.

Суспільна власність – вид власності, майно і нерухомість, які на противагу до приватної власності належать групі осіб (громаді) або державі.

Суспільне відтворення – це процес суспільного виробництва який взято не як окремий одноразовий акт, а як постійно повторюваний процес, тобто суспільне відтворення – це безупинний процес суспільного виробництва. Він охоплює такі стадії: виробництво, розподіл, обмін та споживання товарів і послуг.

Усуспільнення виробництва – об'єктивний прогресуючий процес, у ході якого на основі дедалі глибшого суспільного поділу праці, спеціалізації та кооперування виробництва і посилення в зв'язку з цим взаємозалежності між окремими виробниками багато розрізних процесів виробництва зливаються в один суспільний процес виробництва.

Тема 6. Економічні системи постсоціалістичних країн Центральної та Східної Європи

Вашингтонський консенсус – тип макроекономічної політики, який наприкінці ХХ століття був рекомендований керівництвом МВФ і Світового банку до застосування в країнах, що зазнають фінансової та економічної кризи.

Градуалістський перехід до ринкової економіки – система заходів економічної політики, результатом яких є поступова заміна директивних механізмів керування національною економікою ринковими; передбачає проведення реформ повільно і послідовно, крок за кроком.

Головні риси еволюційного переходу до ринкової економіки (градуалізму):

1. Процес економічної трансформації трактується як поступова зміна ресурсних потоків, які повільно пристосовуються до нового інституційного середовища і впливають на зміну параметрів виробництва, споживання, інвестицій.

2. Реформування економіки передбачає: встановлення динамічної рівноваги на споживчому ринку шляхом легалізації та розвитку приватного сектору; поширення ринкових механізмів спочатку на виробництво та збут споживчих товарів, а згодом і на інвестиції; лібералізація цін зі збереженням державного контролю за ними; формування двосекторної моделі економіки, де превалюють приватні структури у споживчих галузях економіки, а державні й ті, що контролюються державою, у виробництві інвестиційних товарів; спад виробництва, зумовлений не зміною його технологічної та соціально-економічної структури, а політикою лібералізації; гіперінфляція як наслідок лібералізації; глибоке розшарування за доходами різних верств населення.

Децентралізація – послаблення контролю з боку держави та подолання державної монополії в економіці на макро- й мікрорівнях. Цей комплекс заходів включає: звільнення цін на більшість товарів та послуг, зняття обмежень на створення приватних підприємств, надання економічним суб'єктам права виходу на світові ринки, передачу повноважень центрального уряду місцевим державним органам та недержавному секторові.

Інвестиційна активність – це вклади приватних і юридичних осіб та їх рух між різними об'єктами вкладень і галузями економіки; міра оцінки інтенсивності процесу з вкладання грошей; відображає кількість і якість інвестицій та галузей, в які робляться внески.

Індустріально-аграрна країна – це країна, що характеризується розвитком різних галузей промисловості та сільського господарства.

Кон'юнктура світового ринку – це економічна ситуація на світовому ринку на певний період часу.

Країни з перехідною економікою — це угруповання держав, які перебувають у процесі реформування політичної та соціально-економічної структури, трансформації існуючих тут раніше адміністративно-командних економічних систем у ринкову економіку.

Макроекономічна стабілізація – подолання макроекономічної незбалансованості, яка характеризується коливанням національного продукту, рівнів цін і зайнятості та браком умов для впевненого зростання обсягу ВВП.

Міжнародний поділ праці – вищий ступінь розвитку суспільного поділу праці між країнами, який спирається на стійку, економічно вигідну спеціалізацію виробництва окремих країн на тих чи інших видах продукції і веде до взаємного обміну результатами виробництва.

Модель «оксамитової революції» – визначається поступовістю трансформування і більш м'яким переходом від централізованого управління економікою до ринкового механізму.

Модернізація економіки – такий стан сталого і ефективного розвитку, який ґрунтується на впровадженні у виробництво досягнень науково-технічного прогресу, спрямованих на оновлення матеріально-технічної бази усіх секторів національного господарства та їх підприємств з метою домогтися виготовлення продукції з інноваційним наповненням та конкурентоспроможною на зовнішньому і внутрішньому ринках.

«Переплетена» власність – власність, яка характеризується такими ознаками, як множинність різнорідних власників, невизначеність меж між суспільними і приватними формами власності і розвиток гібридних, перехресне володіння власністю, включаючи банківські структури і промислову власність.

Реформи – докорінні перетворення у різних галузях державного та/або суспільного життя.

Соціалізм – соціально-політична система, основні особливості якої - процес виробництва і розподілу доходів знаходиться під контролем суспільства. Одна з основних позицій соціалістичного руху є суспільна власність на засоби виробництва, яка замінює собою приватну власність.

Структурна криза – кризове явище тривалого нециклічного характеру, що проявляються в занепаді окремих галузей і комплексів (груп) галузей народногосподарського значення, порушують ключові загальноекономічні (відтворювальні) пропорції.

Тіньова економіка – сегмент частково контрольованої державою економіки, який не фіксується у статистичній звітності з метою приховування доходів, ухиляння від сплати податків; це фактично неконтрольоване суспільством виробництво, розподіл, обмін і споживання матеріальних благ, цінностей та послуг.

Фінансова дисципліна – стан дотримання органами державної влади й місцевого самоврядування, суб'єктами господарювання всіх форм власності, об'єднаннями громадян, посадовими особами, громадянами країни та іноземними громадянами визначених законодавством та нормативно-правовими актами фінансово-правових норм.

Фіскальна політика – це регулювання доходів і витрат держави. Заходи фіскальної політики визначаються поставленою метою (боротьба з інфляцією, згладжування циклічних коливань економіки, зниження рівня безробіття).

Фондова біржа – організаційно оформлений, постійно діючий ринок, на якому здійснюється торгівля цінними паперами; акціонерне товариство, яке зосереджує попит і пропозицію цінних паперів, сприяє формуванню їх біржового курсу та здійснює свою діяльність відповідно до чинного законодавства, статуту і правил фондової біржі.

Чорний ринок – ринок товарів і валюти, на якому укладають незаконні угоди за цінами та курсами, що значно відрізняються від зафіксованих державою.

Шокова терапія – умовна назва комплексу радикальних економічних реформ, що спрямовані на «лікування» економіки держави, виведення її

з економічної кризи. До таких реформ належать: лібералізація цін, скорочення грошової маси, приватизація збиткових (іноді прибуткових) державних підприємств.

Тема 7. Економічна система України та шляхи її вдосконалення

Антиінфляційна політика – це комплекс заходів державного регулювання економіки, спрямованих на подолання інфляції. Види антиінфляційних заходів: політика доходів (фіскальні заходи), концепція пропозиції (структурні зрушення), монетарні заходи, грошові реформи.

Валютна інтервенція – форма валютної політики, що передбачає втручання центрального банку в операції на валютному ринку з метою впливу на курс національної валюти.

Валютний ризик – це ймовірність виникнення можливих збитків унаслідок несприятливих змін курсів іноземних валют.

Девальвація – зниження курсу національної валюти по відношенню до іноземних валют або міжнародних розрахункових одиниць.

Державний борг в Україні – загальна сума заборгованості держави, яка складається з усіх випущених і непогашених боргових зобов'язань держави, включаючи боргові зобов'язання держави, що вступають в дію в результаті виданих гарантій за кредитами, або зобов'язань, що виникають на підставі законодавства або договору про борг.

Дефіцит бюджету – перевищення витрат державного бюджету над доходами.

Економічна активність – це прагнення працездатної людини застосувати на практиці наявні у неї здібності до праці, знання та досвід за винагороду в грошовій або іншій формі.

Експортне кредитування – це фінансовий метод зовнішньоторговельної політики, який передбачає фінансове стимулювання державного розвитку експорту національними виробниками.

Зовнішня заборгованість – це сума фінансових зобов'язань країни іноземним кредиторам, що підлягають погашенню в обумовлені терміни.

Інвестиційне кредитування – це економічні відносини між кредитором і позичальником з приводу фінансування інвестиційних проектів.

Інституційне середовище – сукупність основоположних політичних, соціальних, юридичних і економічних правил, що визначають рамки людської поведінки й утворюють базис для виробництва, обміну і розподілу; чіткий упорядкований набір інститутів, що визначають рамкові умови функціонування й розвитку економічних суб'єктів.

Інформаційна політика – займається організацією процесів породження, розповсюдження та зберігання інформації в соціальних системах, що є досить чутливими до внутрішніх і зовнішніх інформаційних потоків.

Кон'юнктурна політика держави – це сукупність урядових заходів стосовно забезпечення динамічного та рівноважного стану національної економіки в умовах повної зайнятості, стабільних цін і зовнішньоекономічної рівноваги (актициклічне регулювання).

Корупція (від лат. corrumpere – псувати) – негативне суспільне явище, яке проявляється в злочинному використанні службовими особами, громадськими і політичними діячами їх прав і посадових можливостей з метою особистого збагачення.

Міжнародна ліквідність – це спроможність країни або групи країн забезпечувати свої короткострокові зовнішні зобов'язання прийнятними платіжними засобами.

Модель державного соціалізму – являє собою систему економічних відносин, що базується на державній власності та надмірній ролі держави, що керує всіма соціально-економічними процесами, які відбуваються у країні. Ця модель розвитку економіки дісталася у спадок від російсько-радянської імперії, складовою якої була Україна. Модель державного соціалізму орієнтована на: всебічний розвиток державної власності, державного сектора економіки; існування тотальної адміністративно-командної системи; державної, валютної та зовнішньоекономічної монополії; директивне планування, популістські соціальні програми та пільги. Цій моделі, як довела історія розвитку всіх

посткомуністичних країн, притаманний реакційний, тоталітарно-тиранічний характер. Суттєвої руйнації модель державного соціалізму зазнала в результаті процесу приватизації, який розпочався в Україні із здобуттям незалежності й триває дотепер.

Модель державно-монополістичного капіталізму – передбачає створення замкнених груп олігархічного спрямування, базується на державно-монополістичній власності та орієнтується на пріоритетний розвиток експортоорієнтованої та сировинної моделі економіки. Влада, як і власність, зосереджується в руках однієї верховної касті. Для такої моделі характерні певні ознаки: масова непомірна експлуатація робітників, зниження рівня життя, що веде до моральної і фізичної деградації населення держави; надзвичайно висока питома вага бюрократично-управлінського апарату; цілковитий контроль над усіма джерелами прибутку та бізнесовою діяльністю громадян; сувора цензура і повний фінансово-економічний контроль над засобами масової інформації; одержавлення інтелектуальної, науково-дослідницької та освітньої діяльності.

Модель народного капіталізму – основними параметрами економічної моделі народного капіталізму є: усунення умов для розвитку в Україні державно-монополістичної, кланово-олігархічної економічної моделі; скорочення питомої ваги етатизму в житті кожного громадянина та надання йому якомога більшого спектра свобод; упровадження експортоорієнтованої, інноваційно-інвестиційної моделі розвитку економіки; формування відносин між економічними суб'єктами на принципах відкритої конкуренції; перетворення приватної власності на органічний елемент суспільного устрою, притаманного більшості населення України, а не привілейованій вузькій касті олігархів; формування національної буржуазії, органічною складовою якої має стати потужний середній клас приватних власників; створення великої кількості малих та середніх приватних суб'єктів господарювання, що сприятиме відновленню генетично властивого українській нації тяжіння до приватної власності, зведення самостійних приватних господарств, вільного об'єднання для використання кооперативних форм праці; запровадження простої в адмініструванні моделі оподаткування, що заснована на п'яти прямих податках; зміцнення національної грошової одиниці; введення валютного комітету, що передбачає прив'язку гривні до чотирьох основних валют; здійснення національної кадрової революції: в уряді, на підприємствах ключові позиції мають зайняти національне свідомі, економічно підготовлені, високоосвічені, ефективні фахівці, які дотримуються принципів християнської моралі в повсякденному житті.

Платіжний баланс (balance of payments) – співвідношення між сумою грошових надходжень, отриманих країною з-за кордону, та сумою здійснених нею платежів за кордон протягом певного періоду.

Природна монополія – стан товарного ринку, при якому задоволення попиту на цьому ринку є більш ефективним за умови відсутності конкуренції внаслідок технологічних особливостей виробництва (у зв'язку з істотним зменшенням витрат виробництва на одиницю товару в міру збільшення обсягів виробництва), а товари (послуги), що виробляються суб'єктами природних монополій, не можуть бути замінені у споживанні іншими товарами (послугами), у зв'язку з чим попит на цьому товарному ринку менше залежить від зміни цін на ці товари (послуги), ніж попит на інші товари (послуги).

Тіньова економіка в Україні – сукупність видів економічної діяльності, заборонених законодавством України, або тих, які з різних причин не враховані у офіційній статистиці.

Фінансова нестабільність – це ситуація, за якої функціонування економіки потенційно погіршується коливаннями цін фінансових активів або нездатністю фінансових інститутів виконувати свої договірні зобов'язання.

Тема 8. Глобалізація і функціонування національних моделей економічних систем

Відкрита економіка – це національний господарський комплекс, який інтегрований у систему світо господарських зв'язків з метою реалізації національних інтересів з урахуванням інтересів країн-партнерів.

Глобалізація – всеохоплюючий процес трансформації світового співтовариства у відкриту цілісну систему інформаційно-технологічних, фінансово-економічних, суспільно-політичних, соціально-культурних взаємозв'язків і взаємозалежностей; охоплює всі галузі суспільного життя, включаючи економіку, політику, соціальну сферу, культуру, екологію, безпеку; впливає на виробництво товарів і послуг, використання робочої сили, інвестицій та технологій; має свій власний набір економічних правил, які базуються на відкритті, дерегуляції і приватизації національних економік з метою зміцнення її конкурентоспроможності та збільшення привабливості для іноземного капіталу.

Глобалізація економіки – це багатогранні процеси, що відбуваються у світовому господарстві; проявляється у поглибленні процесів обміну товарами і послугами, розширенні міжнародного руху капіталів, посиленні трудових міграційних процесів у межах світового господарства, зростанні ролі міжнародних науково-технічних зв'язків.

Глобальна економіка – історичний соціально-економічний процес, змістом якого є зростаючий взаємозв'язок і взаємозалежність національних економік, злиття національних ринків у єдиний світовий ринок; економіка, здатна працювати як єдина система у режимі реального часу в масштабі всієї планети.

Інновація – ідея, новітній продукт в галузі техніки, технології, організації праці, управління, а також у інших сферах наукової та соціальної діяльності, засноване на використанні досягнень науки і передового досвіду, є кінцевим результатом інноваційної діяльності.

Інтернаціоналізація господарського життя – об'єктивний процес виникнення і розвитку зв'язків між національними економіками різних країн, що охоплює всі сторони економічного життя країн.

Конкурентоспроможність національної економіки – міра можливості країни за умов вільного й справедливого ринку виробляти товари та послуги, що відповідають вимогам світових ринків, при одночасному збереженні або підвищенні реальних доходів своїх громадян.

Культурна ідентичність – належність індивіда чи соціальної групи до певного культурного середовища.

Міжнародна економічна інтеграція – це процес господарсько-політичного об'єднання країн на основі розвитку глибоких стійких взаємозв'язків і розподілу праці між національними економіками, взаємодії їх виробничих структур на різних рівнях і в різних формах.

Міжнародна конкуренція – це конкуренція національних і транснаціональних економічних суб'єктів за найвигідніші у мови виробництва і реалізації товарів та послуг на світовому ринку.

Міжнародна міграція капіталів – це рух капіталів між країнами, що включає експорт, імпорт та їх функціонування за кордоном.

Міжнародна торгівля – сфера міжнародних товарних відносин, специфічна форма обміну продуктами праці (товарами і послугами) різних країн. З іншого боку, міжнародна торгівля є сукупністю зовнішньої торгівлі всіх країн світу.

Міжнародне виробництво – виробництво товарів і послуг за участю іноземного підприємницького капіталу у формі прямих і портфельних інвестицій, на основі міжнародної спеціалізації та кооперування виробництва, спільної інвестиційної діяльності й спільного підприємництва.

Міжнародний поділ праці – вищий ступінь розвитку суспільного поділу праці між країнами, який спирається на стійку, економічно вигідну спеціалізацію виробництва окремих країн на тих чи інших видах продукції і веде до взаємного обміну результатами виробництва.

Міжнародні економічні відносини – це система відносин, що виникають між суб'єктами з різних країн з приводу виробництва, розподілу, обміну і споживання товарів, послуг, капіталів, ідей в умовах обмеженості ресурсів і міжнародного поділу праці в рамках світового господарства.

Світова економіка – це сукупність національних господарств, пов'язаних один з одним системою міжнародного поділу праці (МПП), економічними і політичними відносинами. Формування світової економічної системи не можливе без відкритої економіки у країнах, які є її суб'єктами. Відкрита економіка характеризується певними властивостями: прозорістю, або вільним доступом до національної макроекономічної інформації; економічною свободою в середині країни; участю країни і її економічних суб'єктів у світовому економічному процесі.

Тероризм (від лат. *terror* – «жах») – використання або загроза застосування насильства для досягнення політичної, релігійної або ідеологічної мети.

Транснаціональна злочинність – злочинність, яка поширюється за межі однієї країни.

Транснаціональна корпорація – це міжнародна корпорація, що здійснює міжнародне виробництво промислових продуктів на основі прямих іноземних інвестицій та має прямий контроль над своїми закордонними філіями; володіє або контролює виробництво продукції (або послуг) поза межами країни базування, в різних країнах світу, розташовуючи там свої філії, що функціонують відповідно до глобальної стратегії материнської компанії.

Трудова міграція – переміщення працездатної особи з метою працевлаштування на певний термін.

Список використаної літератури

1. Базилевич В.Д., Базилевич К.С., Баластрик Л.О. Макроекономіка: підруч./ за ред. В.Д. Базилевича. – К.: Знання, 2004. – 851 с.
2. Бланк И.А. Словарь-справочник финансового менеджера / И.А. Бланк. – К.: Ника -Центр, 1998. – 480 с.
3. Глобальна економіка ХХІ століття: людський вимір: монографія / Д.Г. Лук'яненко, А.М. Поручник, А.М. Колот [та ін.]; за заг. ред. Г. Лук'яненка, А.М. Поручника. – К.: КНЕУ, 2008. – 420 с.
4. Голиков А.П. Международные экономические термины: словарь-справочник / А.П. Голиков, П.А. Черномаз. – К.: Центр учебной литературы, 2008. – 376 с.
5. Голиков А.П. Економіка України: навч. посіб. / А.П. Голиков, Н.А. Казакова, О.А. Шуба. – К.: Знання, 2009. – 286 с.
6. Гордієнко Д.Д. Економічний тлумачний словник (2-е вид.) / Д.Д. Гордієнко. – Київ, ТОВ "КНТ" 2007. – 360 с.
7. Економічний словник-довідник / [за ред. С.В. Мочерного]. – Київ: Феміна, 1995. – 368 с.
8. Економічна теорія: політекономія: підруч./ за ред. Базилевича В.Д. – К.: Знання-Прес, 2004. – 615 с.
9. Єщенко П.С. Сучасна економіка / П.С. Єщенко, Ю.І. Палкін – К.: Вища школа, 2005. – 325 с.
10. Запоточний І.В. Державне регулювання регіональної економіки / І.В. Запоточний, В.І. Захарченко – Харків-Львів-Одеса: ТОВ „Одісей”, 2003. – 592 с.
11. Історія економічних учень: підруч./ За ред. В.Д. Базилевича. – К.: Знання, 2004. –1300 с.
12. Історія економічних учень: підруч./ Л.Я. Корнійчук, Н.О. Татаренко, А.М. Поручник та ін.; за ред. Л.Я. Корнійчук, Н.О. Татаренко. – К.: КНЕУ, 2005. –564 с.
13. Качура О.В. Тлумачний англо-український словник зовнішньоекономічних термінів / О.В. Качура, Г.А. Пастернак-Таранушенко – К.: Інститут державного управління і самоврядування при Кабінеті Міністрів України, 1993. –155 с.
14. Козюк В.В. Монетарні засади глобальної фінансової стабільності: Монографія / В.В. Козюк. –Тернопіль: ТНЕУ, „Економічна думка”, 2009. – 728 с.

15. Коноплицкий В. А. Экономический словарь: толково-терминологический / В.А. Коноплицкий, А.И. Филина. – Киев: КНТ, 2007. – 624 с.
16. Міжнародні економічні відносини: підручник / за ред. А. П. Голікова, О. А. Довгаль. – Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. – 464 с.
17. Світова економіка: підручник / за ред. А.П. Голікова, О.А. Довгаль. – Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. – 268 с.
18. Світова економіка: підручник / А.С. Філіпенко, В.С. Будкін, О.І. Рогач та ін.– К.: Либідь, 2007. – 640 с.
19. Словник термінів і понять з дисципліни «Економіка підприємства» для студентів денної та заочної форми навчання напрямів підготовки 6.030502 «Економічна кібернетика», 6.030507 «Маркетинг», 6.030508 «Фінанси і кредит» / уклад. О. І. Ємець. – Івано-Франківськ: Тіповіт, 2015. – 32 с.
20. Слухай С.В. Довідник базових термінів та понять з мікроекономіки / С.В. Слухай – К.: Лібра, 1998. – 256 с.
21. Співак І.В. Глобальна монетарна економіка та геополітичні інтереси держав: валютні механізми: монографія / І. В. Співак – К.: УБС НБУ, 2013. – 395 с.
22. Сухарський В.С. Економічний словник-довідник / В.С. Сухарський. – Тернопіль: Навчальна книга, 2002. – 328 с.
23. Україна і світове господарство: взаємодія на межі тисячоліть / А.С. Філіпенко, В.С. Будкін, А.С. Гальчинський та ін. – К. : Либідь, 2002. – 470 с.
24. Khachaturova M.F. English for business contacts./ M.F. Khachaturova – К.: Аконтит, 1997. – 266 р.

Науково-методичне видання

Ушкаренко Юлія Вікторівна

Чмут Анна Володимирівна

**ТЕМАТИЧНО-ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ
СЛОВНИК З ДИСЦИПЛІНИ
«НАЦІОНАЛЬНІ МОДЕЛІ ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ**

ISBN 978-617-7783-40-3 (електронне видання)

Підписано до видання 05.12.2019 р.
Формат 60x90/16. Гарнітура Times.
Умовн. друк. арк. 2,6. Обл.-вид. арк. 2,8.
Замовлення №1367

Книжкове видавництво ФОП Вишемирський В. С.
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єктів
видавничої справи: серія ХС № 48 від 14.04.2005 р.
видано Управлінням у справах преси та інформації
73000, Україна, м. Херсон, вул. Соборна, 2,
тел. (050) 133–10–13, e-mail: printvvs@gmail.com, vish_sveta@rambler.ru